

Република Србија
ВРХОВНИ КАСАЦИОНИ СУД
Прев 948/2022
09.02.2023. године
Београд

У ИМЕ НАРОДА

Врховни касациони суд, у већу састављеном од судија: Татјане Матковић Стефановић, председника већа, Јасмине Стаменковић и Владиславе Милићевић, чланова већа, у правној ствари тужиоца „Петробарт“ ДОО у стечају, Београд, чији је пуномоћник Ања Станивук, адвокат из ..., против туженог „Лукоил Србија“, АД из Београда, чији је пуномоћник Александар Петровић, адвокат из ..., ради утврђења и накнаде штете – вредност предмета спора 1.629.408,65 УСД и 36.071.020,92 динара, одлучујући о ревизији тужиоца изјављеној против пресуде Привредног апелационог суда Пж бр.2489/20 од 24.02.2022. године, у седници одржаној 09.02.2023. године, донео је

ПРЕСУДУ

ОДБИЈА СЕ као неоснована ревизија тужиоца изјављена против става 2. изреке пресуде Привредног апелационог суда Пж бр.2489/20 од 24.02.2022. године.

Образложење

Делимичном пресудом Привредног суда у Београду П бр.2604/2015 од 01.03.2016. године, ставом 1. изреке, поништен је Протокол са састанка одржаног дана 03.12.2008. године у просторијама Компаније „Лукоил Беопетрол“, број 7293 од 04.12.2008. године закључен између тужиоца „Петробарт“ ДОО из Београда и туженог „Лукоил Србија“ АД из Београда, услед мана воље на страни тужиоца „Петробарт“ ДОО из Београда. Ставом 2. изреке, тужени је обавезан да тужиоцу на име повраћаја плаћеног на основу поништеног Протокола број 7293 од 04.12.2008. године плати износ од 1.629.408,65 УСД у динарској противвредности по средњем курсу НБС на дан плаћања са каматом по домицилној каматној стопи на УСД почев од 04.12.2008. до 24.12.2012. године, а од 25.12.2012. године до исплате са затезном каматом утврђеном на годишњем нивоу у висини референтне – основне каматне стопе Централне банке САД увећане за осам процентних поена у динарској противврдности све у року од 8 дана од дана пријема писменог отправка пресуде. У ставу 3. изреке, констатовано је да ће се о преосталом делу тужбеног захтева, противтужбеном захтеву, као и о трошковима поступка одлучити накнадно.

Пресудом Привредног апелационог суда Пж бр.2489/20 од 24.02.2022. године, ставом 1. изреке, одбачена је жалба туженог изјављена против става 3. изреке делимичне пресуде Привредног суда у Београду П бр.2604/15 од 01.03.2016. године. Ставом 2. изреке, преиначена је делимична пресуда у ставу 1. и 2. изреке, и пресуђено

тако што је одбијен захтев тужиоца да се поништи Протокол са састанка одржаног 03.12.2008. године у просторијама „Лукоил Беопетрол“ број 7293 од 04.12.2008. године, закључен између тужиоца и туженог, услед мана воље на страни тужиоца „Петробарт“ ДОО из Београда, па је одбијен захтев тужиоца да се тужени обавезе да на име повраћаја плаћеног на основу поништеног Протокола плати динарску противвредност 1.629.408,65 УСД са каматом како је описана у овом ставу изреке.

Благовременом ревизијом тужилац побија став 2. правноснажне другостепене пресуде, због битних повреда одредаба парничног поступка и погрешне примене материјалног права. Указује да другостепени суд није поступио по налогу ревизијског суда, да није отворио расправу ради поновног извођења већ изведених доказа пред првостепеним судом, ради другачијег, правилног утврђења спорних чињеница, односно да није поново оценио одлучне чињенице за пресуђење овог спора, те да је заузео став о томе да ли је тужбени захтев за поништај протокола поднет после истека преклузивног рока, супротно ставовима која су о том правном питању изнели Привредни суд у Београду и Врховни касациони суд. Указује да је Врховни касациони суд заузео став о благовремености тужиоцевог захтева за поништај спорног Протокола, да је сагласно томе издао налоге за поступање у поступку пред другостепеним судом, те да је негирајући став првостепеног и Врховног касационог суда Привредни апелациони суд избегао да се изјасни о преварним радњама и уцени са последичним неоснованим богаћењем на страни туженог. Предлаже да се побијана пресуда преиначи тако што ће се одбити као неоснована жалба туженог изјављена против делимичне пресуде Привредног суда у Београду и потврдити наведена пресуда или да се укине и врати другостепеном суду на поновно суђење.

У одговору на ревизију тужени оспорава тачност ревизијских навода и основаност ревизијских разлога, па предлаже да се ревизија тужиоца одбије као неоснована.

Испитујући побијану пресуду на основу члана 408. ЗПП, Врховни касациони суд је утврдио да ревизија тужиоца није основана.

У поступку није учињена битна повреда одредаба парничног поступка из члана 374. став 2. тачка 2 ЗПП, на коју ревизијски суд пази по службеној дужности.

Неосновани су ревизијски наводи да је у поступку пред другостепеним судом учињена повреда из члана 374. став 1. ЗПП, због непоступања другостепеног суда по налогу из решења Врховног касационог суда Прев бр.7/2018 од 26.12.2019. године. Побијаном пресудом је одлучено о жалби туженог изјављеној против делимичне пресуде Привредног суда у Београду којом је одлучено само о делу тужбеног захтева, о захтеву за поништај Протокола ближе означеног у изреци и о захтеву за повраћај плаћеног на основу истог Протокола. За одлучивање о тим захтевима битне чињенице су да ли је захтев за поништај поднет пре истека законом одређеног рока, ако јесте, да ли је постојала мана воље на страни тужиоца на којој заснива захтев за поништај, те да ли је тиме отпао правни основ извршеног плаћања. Те чињенице је другостепени суд у поновном поступку оценио, па нема пропуста који би био од утицаја на законитост и правилност другостепене одлуке којом су прихваћени аргументи Врховног касационог суда из решења Прев бр.39/2014 од 11.12.2014. године, донетог у истом овом спору. Врховни касациони суд је у тој одлуци изнео став да су захтев за утврђење ништавости Протокола и захтев за поништај истог, два посебна захтева, да су у овој парници

постављени у међусобном односу примарног и евентуалног захтева, тако да се о захтеву за поништај могло одлучивати управо зато што је одбијен примарни тужбени захтев - захтев за утврђење ништавости. Указано је да се благовременост тужбе за поништај поднете поднеском од 08.06.2011. године, када је први пут истакнут такав захтев, мора ценити у односу на дан преиначења ради утврђења да ли је истакнут у законом прописаном року или није.

Према утврђеном чињеничном стању, парничне странке су биле у уговорном односу по Комисионом уговору о увозу сирове нафте. Уговор је закључен 14.08.2008. године. Тужилац је по уговору био комитент, а тужени комисионар. Обавезао се да ће у своје име, а за рачун тужиоца извршити увоз сирове нафте типа Rebcо којом тужени располаже на основу Уговора закљученог са ино-испоручиоцем „АА“ из ... Уговором није прецизно одређен датум испоруке сваког појединачног лота нафте, али је уговорено да се испоручује два пута месечно, од августа закључно са децембром 2008. године и то у количинама од 10.000 тона. Испорука првог лота у октобру је била предвиђена за време од 10. до 15. октобра, а испорука другог за период од 27. октобра до 01.11.2008. године. Утврђено је да је тужени благовремено извршавао обавезе све до испоруке првог октобарског лота нафте који је требало испоручити тужиоцу 15.10.2008. године. И тужиоцу и туженом је била позната чињеница да ће се на Јадранском нафтоводу вршити ремонт са почетком од 26.09.2008. године и да ће трајати 25 дана, о чему их је обавестио Јадрански нафтовод (ЈАНАФ) дописом од 22.09.2008. године. Тужилац се обавезао да туженом плати цену сирове нафте према паритету Даф Сотин, односно обавезао се да плати цену према обрачуну јединичне цене робе: динарске противвредности свих девизних трошкова елемената унутар укупне цене робе (цена робе по паритету ДАФ Сотин) која ће бити једнака динарској противвредности просека свих средњих котација за Urals RCMB објављених у Platt s Crude Oil Marketwіrw у месецу који обухвата конкретан датум ЈАНАФ-овог протокола о примљеним количинама из Омишља плус 4,08 УСД/барелу обрачунато по продајном курсу УСД Народне банке Србије плус 0,15% на дан уплате динарских средстава на текући рачун комисионара за сваку појединачну уплату. Уговорени су и остали трошкови. Уговорено је да комисионар предаје робу комитенту на паритету ДДП Панчево, а чланом 6. су уговорена средства обезбеђења. Чланом 10. Уговора је прописано да су уговорне стране сагласне да уговор важи до момента окончања свих оперативних радњи које прате овај правни посао до потпуног извршења уговором преузетих обавеза.

Првостепени суд је закључио да је тужени прихватањем испорука нафте у Омишљу у периоду од 27.09.2008. до 29.09.2008. године у време када је нафтовод био у ремонту поступао несавесно као комисионар, јер се обавезао на плаћање цене која представља просек септембарске котације с обзиром да је нафта до терминала у Омишљу испоручена 30.09.2008. године у количини од 21.900 метричких тона од чега 10.000 тона за туженог и 11.900 тона за тужиоца. Испорука је у Омишљу извршена у време када је није било могуће транспортовати кроз Хрватску и допремити је до Сотина и Рафинерије Панчево на даљу прераду. Тужени је делимично поступао у интересу тужиоца као свог комитента када је закључењем анекса који се односи на Уговор број CRU 08 067355 од 22.09.2008. године, дана 29.10.2008. године уговорио обрачун цене према просечним октобарским котацијама цене нафте, али му је било познато из садржине дописа ЈАНАФ-а да се испорука не може извршити у октобру, већ у периоду од 05.11. до 07.11.2008. године.

Протоколом са састанка одржаног 03.12.2008. године у просторијама туженог, заведен код туженог под бројем 7293 од 04.12.2008. године, тачком 1. је констатовано да комитент у потпуности признаје цену нафте за лот од 11.900 МТ (веза протокол из Омишља број 45-08/Б од 01.10.2008. године и протокол из Сотина бр.142-08-НИС од 07.11.2008. године), коју му је комисионар фактурисао по обрачуну комисионог увоза број СН 1908 од 10.11.2008. године и рачуну СНП – 19а/08 од 10.11.2008. године, дакле по октобарском котацијском просеку за URAL RCMB плус 4,17 УСД/ ББЛ што чини 74,092 УСД/ББЛ) плус трошкови од Сотина до Панчева, уз додавање фискалних дажбина. Тачком 2. је констатовано да комитент неће истицати никакве накнадне захтеве за промену цене нафте која му је обрачуната према тачки 1. јер за то не постоји правни основ у уговору о комисионом увозу број 6610 од 30.10.2008. године, тако да ће комитент сва задужења по предметној партији нафте измирити према обрачунима цитираним у тачки 1. У тачки 3. констатовано је да је комисионар сагласан да комитенту одложи плаћање доспелих обавеза за пет дана у односу на редовну динамику доспећа (како је то навео у допису 4073 од 28.11.2008. године), док ће о евентуалним додатним одлагањима донети одлуку након што буде имао сазнања о планираним приливима других дужника за децембар 2008. године.

На основу утврђеног чињеничног стања, првостепени суд је усвојио захтев тужиоца за поништај Протокола од 04.12.2008. године и за повраћај плаћеног по поништеном Протоколу који новчани износ представља разлику цене испоручене сирове нафте обрачунате према просеку објављених цена за октобар и новембар 2008. године. Првостепени суд сматра да је поднеском од 08.06.2011. године, тужбени захтев само прецизиран тако што је као евентуални захтев поднет захтев за поништај спорног Протокола и да је тиме очуван рок из члана 117. ЗОО, због чега тужба није неблаговремено поднета. С обзиром да је тужилац био изложен претњи и учени због чега је био угрожен његов пословни интерес, првостепени суд налази да су на страни тужиоца постојале мане воље приликом потписивања Протокола, те исти поништава и као последицу поништења обавезује туженог на враћање онога што је по основу рушљивог правног посла примио.

Другостепени суд не прихвата становиште првостепеног суда. С обзиром да је Протокол потписан 04.12.2008. године, да је сарадња међу странкама престала у децембру 2008. године, закључује да је тада принуда на коју тужилац указује свакако престала. Како је тужбени захтев за поништај Протокола први пут постављен поднеском од 08.06.2011. године поднетом у току поступка покренутог тужбом од 09.06.2009. године којом је постављен захтев за утврђење ништавости, другостепени суд налази да је престало право тужиоца да захтева поништење рушљивог уговора и да то произлази из одредбе члана 117. ЗОО, јер по овој одредби право захтевати поништење рушљивог уговора престаје истеком рока од једне године од сазнања за разлог рушљивости, односно од престанка принуде. Другостепени суд образлаже да се не ради прецизирању тужбеног захтева, већ о преиначењу, посебно имајући у виду да је о тужбеном захтеву постављеном у тужби за утврђење ништавости Протокола правноснажно одлучено тако што је пресудом првостепеног суда П бр.3441/10 од 04.07.2011. године захтев за утврђење ништавости одбијен, а пресудом Привредног апелационог суда Пж бр.7609/11 од 04.10.2012. године је у том делу жалба тужиоца одбијена и првостепена пресуда потврђена. Према становишту другостепеног суда, након правноснажности одлуке о захтеву за утврђење ништавости, нема места расправљању о правној природи захтева из тужбе, нити о изменама или исправкама тужбеног захтева за утврђење ништавости Протокола. Зато преиначава првостепену

пресуду и одбија тужбени захтев за поништај и враћање плаћеног по поништену Протоколу.

Ревидент сматра да је погрешно примењено материјално право од стране другостепеног суда и да је то последица погрешног става о природи тужбеног захтева за поништај Протокола 7293 од 04.12.2008. године. Ревидент истиче да је тужилац у првобитно постављеном тужбеном захтеву предложио да се утврди драстичан недостатак Протокола, ништавост тог акта, а да је у наставку поступка рашчланио наведени захтев у два предлога, у основани захтев - за утврђење ништавости спорног Протокола и евентуални захтев - за поништај Протокола. Зато сматра да се не може прихватити закључак да је „прецизирањем и раздвајањем првобитно непрецизно синтетички формулисаног захтева“ у основни (утврђење ништавости спорног Протокола) и евентуални захтев (поништај Протокола), тужилац на дан 08.06.2011. године, први пут истакао захтев за поништај предметног акта.

Према становишту Врховног касационог суда, ови наводи ревидента нису основани.

Правилност закључка другостепеног суда да је право тужиоца да захтева поништај Протокола престало пре постављања захтева за поништај у овој парници, произлази из правилног тумачења и правилне примене процесноправних и материјалноправних одредби. Процесних одредби о одлучивању у границама тужбеног захтева, о преиначењу, о правноснажно пресуђеној ствари, о непостојању института „прецизирања“ тужбеног захтева, о уређењу тужбе само у ситуацији када има недостатке да би се по њој могло поступати и одлучивати о тужбеном захтеву. Материјалноправних одредби о роковима у којима уговорна страна у чијем интересу је установљена рушљивост (уговорна страна на чијој страни постоји мана воље ако је то разлог рушљивости) може захтевати поништај са последицама враћања испуњеног, односно о последицама пропуштања рокова престанком права.

Неосновани су наводи ревидента да је захтев у тужби првобитно био „непрецизно синтетички формулисан“ и да је зато прецизиран и раздвојен у основни и евентуални, односно да је рашчлањен у два предлога.

Тужбени захтев за утврђење ништавости истакнут у тужби је био јасан и одређен у смислу члана 192.ЗПП. Захтевом је тражено утврђење ништавости Протокола идентификованог заводним бројем и датумом. Одлучујући у границама постављеног захтева у смислу члана 3. став 1. ЗПП, о јасном и одређеном захтеву првостепени суд је донео пресуду којом је захтев одбио. Другостепени суд је одлучујући о жалби тужиоца, делимичну пресуду првостепеног суда којом је захтев за утврђење ништавости одбијен, потврдио.

Неосновани су наводи ревидента да поднеском од 08.06.2011. године није преиначена тужба, већ да су отклоњене техничке грешке изостављањем дела речи у захтеву. Пре подношења овог поднеска, предмет захтева је било искључиво утврђење ништавости Протокола. У чињеничним наводима тужбе је истакнуто да је тужилац био принуђен да потпише Протокол, као и да је исти закључен кршењем уговора од стране туженог и кршењем добрих пословних обичаја. Истичући да странке не располажу довољним стручним знањем да оцене да ли је посао обављен у складу са добрим пословним обичајима као разлогом ништавости, тужилац је предлагао вештачење на те

околности. Првостепени суд је одбио предлог за вештачење, али је на те околности затражио мишљење Министарства рударства и енергетике, као и ЈП „Транснафта“ Панчево. Истакнути разлози ништавости не утичу на уредност тужбе, већ на основаност тужбеног захтева, с тим да суд, одлучујући о ништавости, није везан за разлоге које истиче тужилац. Противречно истицање разлога рушљивости и разлога ништавости у тужби са захтевом за утврђење ништавости, не спречава суд да о јасном и одређеном тужбеном захтеву одлучује.

Неосновани су и наводи о „рашчлањивању“ захтева из тужбе у два – основни и евентуални. Рашчланити се може целина која се састоји из делова. Захтев за утврђење ништавости не садржи у себи део који се односи на поништај. Када би тако било, онда би суд по захтеву за утврђење ништавости могао делимично усвојити захтев и донети одлуку о поништају. Да то није могуће управо зато што захтев за поништај није део захтева за утврђење ништавости, већ се ради о два квалитативно различита захтева, изражено је у бројним судским одлукама, па и одлукама Врховног касационог суда. У одлуци Прев 83/2015, Врховни касациони суд је прихватио становиште нижестепених судова да је позивање тужиоца на заблуду и превару ирелевантно будући да се захтева утврђење ништавости, а не поништај уговора. У одлуци Прев 413/07 Врховни суд Србије је изнео став да ако се изричито тражи утврђење ништавости уговора, суд по таквој тужби поступа по правилима која важе за тужбу за утврђење; да се парница креће у оквирима диспозиције странака која подразумева тужбу и тужбени захтев и да материјалноправно овлашћење суда да пази на постојање разлога ништавости произлази из постојеће тужбе а за то је потребно процесноправно овлашћење. И у одлуци Прев 211/2020 је изражен став да се приликом одлучивања о захтеву за поништај уговора суд креће у границама постављеног тужбеног захтева у складу са чланом 3. став 1. ЗПП.

Када би били тачни наводи ревидента да захтев за поништај представља део на који се захтев за утврђење ништавости може рашчланити, тада би правноснажна одлука о „целини“ захтева садржала и правноснажну одлуку о њеним деловима. У конкретном случају, то би представљало сметњу за одлучивање, јер је правноснажно пресуђено о захтеву за утврђење ништавости. Међутим, сметње за одлучивање није било јер су наводи ревидента неосновани.

Ништавост и рушљивост уговора су два различита правна института која на посебан начин уређује Закон о облигационим односима. Међу њима постоје битне разлике. Постоје у погледу разлога ништавости и разлога рушљивости, у погледу лица која су активно легитимисана да захтевају утврђење ништавости или поништај рушљивог уговора, као и у погледу рокова у којима се судским путем може захтевати заштита. Утврђење ништавости може захтевати свака уговорна страна, па и она која је крива за закључење ништавог уговора. Осим уговорних страна, може захтевати и свако заинтересовано лице, лице чија права или обавезе или други правни интерес зависе од утврђења ништавости. При томе, право на истицање ништавости се не гаси, а суд није везан разлозима ништавости који се у тужби наводе. Поништај рушљивог уговора може тражити само она уговорна страна у чијем је интересу рушљивост установљена. Право захтевати поништење рушљивог уговора престаје у роковима прописаним чланом 117. ЗОО. Суд је везан за разлоге рушљивости које тужилац истиче.

Право на истицање ништавости и на поништај рушљивог уговора се остварују тужбом којом се покреће парнични поступак. Тужба са тужбеним захтевом за утврђење

ништавости је тужба за утврђење из члана 194. ЗПП. Тужба са тужбеним захтевом за поништај је преображајна тужба на основу које се пресудом којом је тужбени захтев усвојен, изриче правна промена.

Имајући у виду да се ради о два потпуно различита тужбена захтева, две различите тужбе, једној утврђујућој и другој преображајној, не постоји могућност да захтев за поништај буде садржан у захтеву за утврђење ништавости истог уговора. Зато су неосновани наводи ревидента да се може рашчланити првобитно постављени захтев у тужби у току поступка у два захтева, један за утврђење ништавости и други за поништај истог Протокола.

Следи да је правилан став другостепеног суда да се рок из члана 117.ЗОО није могао рачунати у односу на дан подношења тужбе којом није тражен поништај Протокола, већ у односу на дан преиначења тужбе подношењем поднеска од 08.06.2011. године када је уз постојећи, захтев за утврђење ништавости, истакнут нови захтев – захтев за поништај и то у односу примарног и евентуалног захтева чије је усвајање тужилац предложио ако претходни буде одбијен. Примарни захтев је правноснажно одбијен и у наставку поступка се одлучивало о евентуалном тужбеном захтеву. При томе, другостепени суд је правилно оценио да је протекао рок од годину дана од сазнања за разлог рушљивости односно престанка принуде до дана истицања овог захтева, па је правилном применом члана 117. ЗОО, одбио захтев за поништај Протокола јер је тужиочево право да захтева поништај престало и правилно је одлучено одбијањем захтева за враћање датог по Протоколу, с обзиром да исти није поништен.

Из наведених разлога, на основу члана 414. ЗПП, одлучено је као у изреци ове пресуде.

**Председник већа – судија
Татјана Матковић Стефановић,с.р.**

За тачност отправка
Управитељ писарнице
Марина Антонић